

www.hezurren-egia.eus

Urola bailaran

Gu izan aurretik, gizakia gutxienez 300.000 urtez bizi izan da Urola bailaran. Klima eta ingurua aldizka aldatuz joan dira epe luze horretan, eta Urolako lehen gizakia lehoi, elefante, hiena, makako eta bestelako piztien artean bizi izan zen. Milaka urte geroago, Izotz Aroan zehar, orduko gizakiak mamutekin, errinozero iletsuekin, bisonteekin, eta kobetako hartz, lehoi eta hienekin partekatu zuen lurralde hau. Duela 40.000 urte, gu bezalakoa zen gizakiak hotzaldirik latzena gainditzea lortu zuen bizimodu ehiztari-nomadari esker, eta klima hobetzean, azkenean, nekazari eta abeltzain bilakatu zen duela 7.000 urte, bere lurraldean finkatuz.

Urola bailaran, Historiaurreko aldi ezberdinei buruzko datu ugari daude. Halako datuak gordetzen dituzten lekuak, "aztarnategi arkeologikoak", Historiaurrea zientifikoki ikertu ahal izateko ezinbestekoak dira, eta Urolan hainbeste leku ezagutzea, 50 urtez etengabe gogoz eta ilusioz egindako lanaren emaitza da.

Antxieta Arkeologi Taldea (1965-2015)

ERRINOZEROA - STEPHANORHINUS HEMITOECHUS

MAMUTA - MAMMUTHUS PRIMIGENIUS

LEIZETAKO HIENA - CROCUTA CROCUTA SPELAEA

UROLAKO

lehen biztanleak

Kobetan eta aire zabaleko kanpamenduetan bizi ziren, eta landare eta fauna ezberdineko inguruneetan bizitzera moldatu ziren, beraien bizimodua eta teknikak egoera berrietara aldiro egokituz. Hasieran ehiztariak eta fruitu-biltzaile nomadak baziren ere, gero eta trebetasun handigoa lortu zuten ehizan eta arrantzan, eta azken momentuetan nekazari eta abeltzain egonkorrak bihurtu ziren, bailarako lehengo herrixkei hasiera emanez.

Bizirauten trebeak izan ziren, nahiz eta teknologia sinpleak erabili. Oinarrizko asmakizunik garrantzitsuenak haiek egin zituzten (sua, arkua, ehiza teknikak, jantziak jostea, animaliak etxeratzea, metalgintza, zer jan edo ez jan jakitea...) eta gainontzeko beharrak buruz eta gogoz betetzea lortu zuten, harri, egur edo hezurrezko tresnekin. Aldi luze hartan izan zen, baita ere, sentsibilitate artistikorako lekua. Kobetako hormetan nahiz hezurretan egindako margo eta figurek garbi adierazten dute haientzat bizitza, jateaz gain, beste zeozer ere bazela.

Historiaurreak lur azpian edo kobetan gordetako aztarnen ikerketan dauka bere oinarria, eta hemen aurkezten dena Urolako aztarnategirik garrantzitsuenen laburpena baino ez da.

SINBOLOAK

Goi Paleolitoa

Megalitoak

MAKAKOA - MACACA SYLVANUS

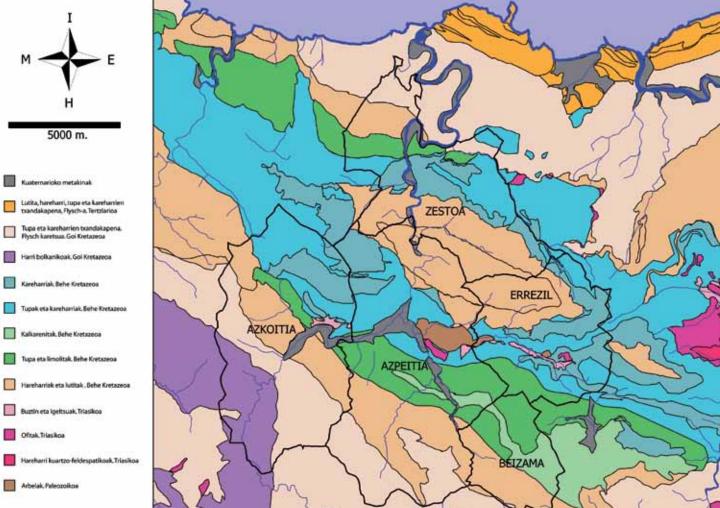

LURRAREN eboluzioa

- Sure planeta duela 4.600 milioi urte sortu zen.
- > Orduz geroztik, milioika urtez, dena aldatuz joan da: itsasoak, kontinenteak, mendiak, eta izakiak.
- > Harri eta mineral mota bakoitza baldintza zehatzetan osatzen da. Beraz, zein harri mota sortu den jakinez gero, bertan zer-nolako baldintzak izan ziren ere jakin

dezakegu. Lurra eta kontinenteak ere euria, izotza edo haizearen eraginez higatzen dira, eta eragile klimatiko hauek ere aldatu dira denboran zehar.

Seologiaren bitartez, lurra, paisaia, klima eta ekosistema desberdinak nolakoak ziren ikas dezakegu.

50.000 urte

EUSKAL

HERRIA

Zapaltzen dugun lurra bera ere

aldatu da denboran zehar, eta Urolako mendiak itsas azpian

osatutako harriez eratu ziren.

Duela milioika urte, Iberia eta

Europa bananduta zeuden, eta gaur egun Euskal Herria dena

itsas azpian zegoen. Ur azpiko inguru horretan, itsaskien masko-

rrak lohi artean gelditu ziren,

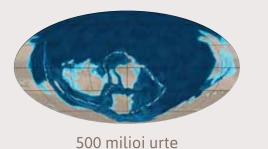
gaur egungo fosilak bihurtuz.

elkartzean, ur azpiko metakinak

tolestu eta altxatu egin ziren ur gainera atera arte, eta horregatik aurkitzen dira maskor fosilak

gure mendietan

Itsas azpian

Irudiak: Ron Bakley, Copyright Colorado Plateau Geosystems, Inc.

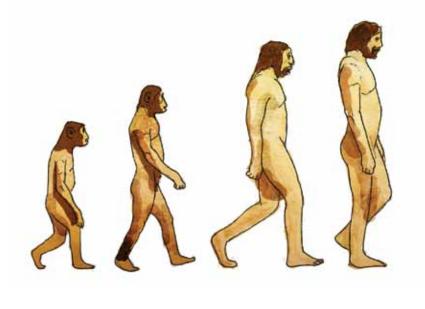
eta Sorkuntza.

AFRIKATIK EUROPARA

GIZAKIAREN eboluzioa

- EBOLUZIOA bultzatzen duten indarrak espezie barneko eta espezieen arteko lehiak dira.
- Eboluzionatzeko, aldaketaren informazio GENETIKOA talde osora zabaldu behar da.
- > Inguruaren baldintzak denboran zehar aldatzen direnez, garrantzia duena ez da sendoa izatea, EGOKITZEKO ahalmena edukitzea baizik.

Eboluzioa epe luzeko aldaketa da: espezie bateko talde batek aldaketak jasaten ditu azkenean espezie berria

280 milioi urte

Indibiduoek jasaten dituzten aldaketak mutazioak dira, eta aldaketa horiek talde osora zabaltzen direnean, taldea jatorrizko espezietik erabat bereiziz, orduan eboluzioaz ari gara. Mutazioak ingurunera hobeto egokitzeko balio badu, orduan populazioan zabalduko da kume gehiago izateko eta bizirauteko aukerak handitzen dituelako. Klima eta ingurumena denboran zehar aldatzen direnez, azkenean baldintza berrietara egokitzen ez dena desagertu egingo da. Horregatik, mutazio bat ona den edo ez den erabakitzen duena hautespen naturala da.

GU ERE BELTZAK GINEN, Afrikatik gatoz

Duela 4 milioi urte, Afrikan, guganaino datorren adarra eta tximinoengana daramana enbor beretik erabat banandu ziren. Harrezkeroztik, gure espeziea osatzeko bidean, adar ezberdinak sortu ziren ingurune eta leku desberdinetara egokituz. Gure arbasoak gero eta espezie aurreratuagoak bihurtzen ziren bitartean, aldi berean guganaino iritsi ez diren beste leinu batzuk ere sortu ziren. Afrikatik Eurasiara etorritako leinuek Homo neanderthalensis espeziearen sorkuntzara eraman zuten, eta azkenean desagertu egin ziren. Afrikan gelditu zirenek, ordea, bertan eboluzionatu zuten Homo sapiens-a sortu arte, handik mundu osora zabaldu zena eta gelditzen den giza espezie bakarra dena.

600.000 1.800.000 URTEAK **AFRIKA EUROPA AMERIKA**

UROLAKO lehen biztanleak

HOMO HEIDELBERGENSIS BEHE PALEOLITOA (600.000-150.000 urte)

1 Gizakia

- Gizaki mardula eta sendoa zen, hezur trinkokoa. Buru-kapazidadea gurea baino zertxobait txikiagoa zuen (1.300 cm³).
- Altueran 1,70 metrotik gorakoa zen, eta 90 kilo inguruko pisua zuen.
- Azkarra zen eta talde txikietan bizimodu nomada zuen.
- Orojalea zen, baina ehizan ere bazekien. Hildako animalia handiak ere

- Aldi hotzak bizi bazituen ere, orokorrean klima epelean bizi zen Urola bailaran
- Duela 300.000 urte, gaur egun Afrikan aurkitzen diren espezieak bizi ziren Euskal Herrian: elefanteak, errinozeroak, lehoiak, hienak, makakoak..

3 Gaitasunak

- la gu bezalako entzumena eta hitz egiteko ahalmena zituen, eta elkarlanerako gaitasuna ematen zioten.
- Harrizko tresnak egiten trebea zen, eta egurrezko lantzak ere egiten
- Sua erabiltzen ikasi zuen lehendabiziko espeziea izan zen.

4 Aztarnak

- Aire zabalean eta kobetan bizi zen, lurraldean zehar mugituz. Aztarnategietan berak utzitako harrizko tresnak aurkitu ohi dira.
- Urola bailaran hiru lekutan aurkitu izan dira bere aztarnak: Irikaitzen (Zestoa), Loiolan (Azpeitia) eta Arnailletan (Errezil).

HOMO NEANDERTHALENSIS

ERDI PALEOLITOA (150.000-40.000 urte)

1 Gizakia

- Homo heidelbergensis-etik sortutako espezie berria izan zen. Garezur edukiera gurea bezalakoa zuen (1.650 cm³).
- Altueran txikigoa zen (1,65 m), nahiz eta oso sendoa eta gihartsua izan, klima hotzera egokitua.
- Bizimodu ibiltaria zeraman, klima hotzean bizitzera moldatua. Azkenean, talde oso txikietan bizitzeagatik isolatua gelditu zen eta duela 40.000 urte desagertu egin zen.

2 **Ingurumena**

- Izotz Aroan bizi izan zen. Lehenago basoa zegoen lekuan estepa
- Ipar Europa eta mendi altuenak elurrez eta izotzez estalita zeuden urte
- Klima hotzeko animaliak bizi ziren Euskal Herrian: mamutak, errinozero iletsuak, marmotak, bisonteak, eta kobetako hartzak, lehoiak eta hienak.

3 Gaitasunak

- Ehiztari trebea zen, lantzak harrizko puntaz armatzen zituen
- Sua egiten trebea zen eta sutondoak pizten zituen. Egur faltan, ehizatutako animalien hezurrak erretzen zituen.
- Guk bezalako entzumena eta hitz egiteko ahalmena zituen. Sinesmen sinbolikoak zituen, eta hildakoak lurperatzen zituen.

4 Aztarnak

• Aire zabalean ere bizi bazen ere, aztarnategi gehienak kobetan daude. Bertan, sutondoak, ehizatutako animalien hezurrak, eta berak utzitako harrizko tresnak aurkitzen dira. Urolako eta inguruko aztarnategi aipagarrienak Amalda (Zestoa) eta Urkulu (Lastur, Deba) dira.

HOMO SAPIENS GOI PALEOLITOA ETA MESOLITOA gizaki modernoa, ehiztaria eta biltzailea (40.000-7.000 urte)

1 Gizakia

• Gure espeziea Afrikan sortu zen duela 200.000 urte, eta Europan barrena Euskal Herrira duela 40.000 urte iritsi zen.

- Erabat gu bezalakoa zen, guk ditugun gaitasun fisiko eta mental guztiak
- Bizimodu nomada zuen, eta lurraldean zehar ibiltzen zen ehizan, arrantzan, eta basafruituak biltzen.

2 Ingurumena

- Izotz Aroaren bukaeran agertu zen, eta ondorengo aldaketa klimatikoaren ostean, gaur egungo paisaia ere ezagutu zuen.
- Azken izotzaldiaren bukaeran klima eta paisaia artikoak ziren. Elur oreinak, zaldiak, bisonteak eta mamutak ezagutu zituen. Hobekuntza klimatikoaren ostean (10.000 urte), basoa zabaldu egin zen eta klima epeleko landare eta animaliak azaldu ziren: basurdea, orkatza...
- Izotzaldian zehar itsasoa orain baino askoz urrutiago zegoen. Aldaketa klimatikoaren ondorioz, Ipar Europako glaziarrak (izotz multzoak) urtu egin ziren eta itsasoa gaur egungo mailara iritsi zen.

🐞 Ehizarako teknikak eta armak hobetu zituen, bultzagailua (azkonak jaurtitzeko palanka) eta arkua asmatuz. Txakurra etxekotu zuen ehizan

- Hotzari aurre egiteko eta janaria lortzeko zuen trebetasunari esker,
- mundu osora zabaldu zen. Armak eta tresnak asko hobetu zituen. Arrantzarako arpoiak, ehizarako azkonak, geziak, etab. egiten zituen. Jaurtigaiak harrizko edo adarrezko puntaz armatzen zituen.
- 🖲 Jantziak egiteko jostorratzak eta eztenak egiten zituen, eta apaingarriak erabiltzen zituen (zintzilikarioak, lepokoak...).
- Ahalmen sinbolikoa eta estetikoa oso garatuak zituen. Kobetako margoak eta hezurrezko arte pieza higikorrak egiten zituen.

4 Aztarnak

Aire zabalean eta kobetan bizi zen. Urolan, bai aire zabalean (Irikaitz. Zestoan) bai kobatan egindako kanpamenduak (Erralla, Ikeitz eta Amalda, Zestoan; Ezkuzta, Azpeitian) ezagutzen ditugu. Horien artean, aipatzekoak dira Errallan aurkitutako txakur domestikoa (17.000 urte), edo Ekainen (Sastarrainen, Deban), Danbolinzulon (Zestoa) eta Erlaitzen (Zestoa/Deba) margotutako labar-artea. Arte-pieza higikorren artean, adibide ezinhobeak aurkitu izan dira Ezkuztan (Azpeitia).

HOMO SAPIENS

NEOLITOA ETA METALEN AROA gizaki modernoa, nekazaria eta abeltzaina (7.000 urte-Erromatar

1 Gizakia

- Nomadak izatetik sedentario izatera pasatu zen duela 7.000 urte, lehenengo herrixkak sortuz.
- Jangaiak urte osorako biltegietan gordetzeko aukera izateak hazkunde demografikoa ekarri zuen.
- Populazioaren hazkundeak eta baliabideak kudeatu beharrak gizarte harremanak konplexuagoak bihurtu zituen.

2 Ingurumena

- Klima egungoa bezalakoa zen, baina paisaia aldatzen hasi zen: lursailak, soroak eta zelaiak landu zituzten.
- Lurraldea antolatzen hasi zen: jabetza eta lurraldetasuna sortu ziren, eta etxekoa eta basatia denaren arteko bereizketa nabarmendu zen. Bizien eta hilen munduak bereizi ziren, herrixkak eta hilerriak bananduz.
- Bertako espezieekin batera, kanpoko abere eta landareak hazi zituen

3 Gaitasunak

- Teknika eta material berriak asmatu zituen: harria leuntzea, zeramika ontziak egitea, eta, ondoren, metalgintza (kobrea, brontzea, eta azkenean burdina).
- Janariak eta bestelako produktuak ekoizten hasi zen (artilea, ogia, gazta, garagardoa...).
- Eguzki eta ilargialditan oinarritutako sinesmenak eta egutegiak sortu ziren baratz lanekin lotuta. Hazkunde demografikoak lanbide berezituen sorrera bultzatu zuen: errementariak, eltzegileak...

4 Aztarnak

- Urolan Neolitoko bizilekurik oraingoz ezagutzen ez bada ere, hilobiak (trikuharriak) ugariak dira Beizaman (Illaun, Basagain, Maramendi), Errezilen (Belanburu) eta Azkoitian (Iruarrieta, Marikutx eta Keixeta). Ohikoa da Brontze Aroko (4.000-2.800) hilotzak edo zeramikak aurkitzea kobetan (Azkoitiko Urkitte-Aitz, Zestoako Ertxina, Errezilgo Aitzorrotz II eta Aintzulo, eta Beizamako Aiertza eta Errentxorta). Brontze Aroko bizilekuak, ordea, oso urriak dira, eta adibide horietako batzuk Ikuluteko Gaine eta Asurtzu (Azpeitia) dira.
- Burdin Arorako (2.800 urte-Erromatar garaia) badugu herri gotortu baten adibide ezin hobea: Munoandi (Azkoitia/Azpeitia).

